

ТОХАРСКИ ЕТНОТОПОНИМИ И ЕТНОХИДРОНИМИ В СИНЦЗЯН

Хакан Айдемир

статията е посветена на професор Клаус Рьорбон (Röhrborn) по случай 75-годишнината от рождението му

Анотация:

Както е известно, тохарите са били най-старите жители на Синцзян. Те са обитавали тази област още преди нашата ера. Тяхната тюркизацията и цялостна езикова асимилация, е завършила сравнително късно, около 12 - 13-ти век от н.е.

Поради това има все още много нерешени проблеми и неизвестни аспекти по отношение на тохаро-тюркските езикови и етнически отношения. Един от тези проблеми е свързан с наличието на стари тохарски етноними в древнотюркските текстове (Тwqɣy, Тwq'ɣy) и согдийските източници (Тwɣr'k). Това поставя въпроса дали те са се запазили в топонимията на Синцзян. За да се осветля този проблем, в настоящето си проучване, изследвам уйгурските и китайски топоними и ги сравнявам с възможните тохарски етнотопоними и етнохидроними в Синцзян и околните прилежащи територии. В края на изследването, прилагам карта с нанесените тохарски етноними, която показва тяхното географско разпределение, кореспондиращо с географското присъствие на тохарите в Синцзян.

Ключови думи: тохари, етнотопоними, етнохидроними, тохарски имена, уйгурски имена

1. Има много нерешени проблеми и неизвестни аспекти по отношение на тохаро-тюркските езикови и етнически отношения. Един от тези проблеми е свързан с вероятното наличие на съхранени тохарски етнонимни названия в топонимията на Синцзян, известни от древнотюркските и согдийските източници. Една от основните цели на моето изследване, е да проверя дали древнотюрк. название *Тwqɣy* "тохари" и еднозначното согд. название *[Т]wq'ɣy*, срещано в израза *ctβ'r tw-r'k* "четирите *Тuɣrak / Тоурак*" от согдийският текст в триезичния Карабалгасунски надпис от 9 в., се срещат като топоними в Синцзян.¹ Наличието на тези названия, помага за изясняването на техните фонетични форми, чрез възстановяването им от древнотюркския език, съгласно неговите правила.

Налице са и неподозирани трудности, тъй като има случайно фонетично сходство, между согдийските форми *Тwɣr'k* [Тuɣrak/Тоурак], древнотюркските форми *Тwqɣy* [Тuɣɣi / Тuɣi / Тuɣe] (или по-малко вероятно [Тоɣi / Тоуi / Тоуe]) на тохарския етноним, и някои уйгурски думи със съвсем друго значение като *tograq* – топола и *togri* – прав, изправен, които също могат да се употребяват им като топоними.

Липсата на исторически доказателства, краеведчески и археологически проучвания по отношение на топонимите или хидронимите в Синцзян, също допълнително усложнява този проблем. В многобройните съмнителни случаи на топоними и хидроними, на този етап, не мога да определя със сигурност, дали се отнася за тохарския етноними, или за по-късни фонетично сходни уйгурски названия, но със съвсем друго значение. В литературата посветена на топонимията в района, както на китайски, така и на уйгурски, тези названия се определят само като често срещани думи.

Ще се спра на този въпрос, по-подробно в края на статията (виж точка 10 по-долу). В хода на изследването на разпространението на трите форми на тохарския етноним *Тwɣr'k*, *Тwqɣy*, *[Т]wq'ɣy* в областта, съм включил и някои по-редки варианти на тези форми, като по този начин се стремя да съм по-изчерпателен.

Въпреки че някои тохарски етнотопоними остават извън съвр. политически граници на днешен Синцзян (виж точки 6.4 и 7.2 по-долу), аз съм ги включил в своето

¹ За тюркската основа на тези етноними, вижте Айдемир 2009: 163, 166.

изследване, за да покаже североизточното географското разпределение на тохарите, което надхвърля сегашните политически граници на областта. Основните трудности при изучаване на тохарските имена в Синцзян са следните:

1. липсата на приемственост между старите тохарски поселения и съвремените, което води и до загуба на старата топонимия.

2. Липсата на детайлно познаване на произхода и историческите основи на даден топоним.

3. Липсата на исторически, местни краеведчески и археологически проучвания по отношение на интересуващите ни места.

4. трансформирацията ефект на народната етимология, което води до погрешни тълкувания.

5. трансформирацията ефект на китайските транскрипции (морфологични² и фонологични).

6. Неточно географско определяне, въз основа на историческите извори и съвр. изследвания в някои случаи.

7. Официалните модификации на имената.

8. Загубата на тохарските имена, поради междуезиковата алонимия или смяната на езика – тохарски с тюркски (уйгурски).

9. За съжаление, по-голямата част от изследователската литература по въпроса е на китайски ез., което я прави недостъпна за „Западните“ учени и т.н.

Доколкото е известно, тохарите са били най-старите жители на Синцзян и те са обитавали в тази област, още във вековете преди нашата ера. Цялостната им езикова асимилация вероятно е завършена през 12 - 13 век.³ Така, че очакваме известен брой тохарски топоними, останали от тохарският субстрат да са се съхранили, като тук става дума за микро- и макротопоними, етнотопоними и етнохидроними. Ще разгледам три основни групи от този тохарски субстрат:

(1) Топоними от тохарски произход.

(2) Ендоними⁴ на географски обекти, названия дадени от самите тохари.

(3) Екзоними на географските обекти, дадени от други народи, но отразяващи тохарското присъствие и обитаване в района. Това са етнотопоними и етнохидроними. В един случай (вж Тюгюрмити / Tügürmiti в раздел 6.5 по-долу) имаме топоним с нарицателен произход, получен от етноним показващ тохарско присъствие.

В това проучване, ще разгледам само групата от екзоними. Доколкото знам, тохарските етнотопоними и етнохидроними в Синцзян и околните прилежащи територии, до сега не са изследвани или събирани в пълен обем. Така с това изследване аз правя опит, без да претендирам за пълнота, да събера достъпните ми, тохарски етнотопоними и етнохидроними, от китайски и уйгурски източници, и да систематизирам резултатите в картата (виж по-долу), която ще ни помогне да проследим някогашното географско разпределение и местоположение на тохарите в Синцзян. Това е важно, защото, въпреки информацията от историческите извори, за тохарите и тяхното присъствие в Синцзян, поради липсата на научни изследвания, днес все още няма цялостен поглед върху макро- и макротопонимиката на региона, която е с тохарски произход. Няма съмнение, че са необходими още много изследвания, за да се проучи субстратния слой на тохарската топонимика.

2. Тухулюо (Tuhuluo), Тухулюо (Tuhuoluo), Тухулюо (Tuhuoluo)

Името Tuhuluo и неговите варианти като топоними могат да се наблюдават днес в Синцзян, на много места (виж по-долу). В китайските източници (династичните истории) са документирани няколко вариации на това име, но те не се отнасят за Синцзян, а за Бактрия.⁵ Първото споменаване на този етноним е под формата Tuhuluo

² виж Abdurashid 2006:136.

³ виж Aydemir 2009:168-177

⁴ ендонимът може да бъде и заемка.

⁵ т.е. съвр. Афганистан с прилежащите гранични територии на Узбекистан и Тюркменистан.

吐呼罗 е във „Вей-шу“ (6 в.). Хенинг (Henning) реконструира произношението като **Tuxura* / **Toxora* позовавайки се на Пол Пелио⁶. В „Суй-шу“ (7 в.) той се появява като *Tuhuoluo*⁷ 吐火羅. В „Датан сию цзи“ (Datang xiyu ji) "Доклад за западните райони на Великата империя Тан (династия)" (7 в.) В китайската биография на будисткия монах Суанцзан (Xuanzang) (7 в.) се използват формите *Duhuoluo* 覩貨羅⁸ ~ *Tuhuoluo* 吐火羅⁹.

Въз основа на моето предварително изследване се вижда, че в Синцзян могат да бъдат открити, сравнително голям брой тохарски топоними (екзоними), (виж картата в края).

3. Тухулу (*Tuhulu*), Тукхулу (*Tuxulu*)

3.1. *Tuhulu* 吐葫芦 (уйгур. *Tuxulu*, разговорно *Toxolo*)¹⁰ е китайското име на град намиращ се североизточно от Кумул (*Qumul*) или Хами (*Hami*).¹¹ Днес той е част от окръга Аратюрюк (*Aratürük*) или на кит. Иу (*Yiwu*) (виж на картата № 1). В миналото обаче името на населеното място е било тохарско, тъй като в 9-та глава на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*),¹² се споменава като Тугулик / Тугулике (*Tugulike*) 图古里克 (виж на картата № 2, и също точка 8 по-долу)¹³. Нещо повече, в историческа карта на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*) официално описание на Западните територии в 18-ти век, освен *Tugulike* 图古里克 може да се види, още и *Tuhulu* 吐葫芦.¹⁴ Този факт показва, че в миналото, града е имал две имена от тохарски произход. Китайската научната литература правилно свързва името Тухулу (*Tuhulu*) с тохарите.¹⁵

Смятам че китайската форма *Tugulike* със сигурност е от согдийски произход. Името *Tuhulu* (< **Tuxura*) е вариант на *Tuhula* (< **Tuxura*) и също е от согдийски произход, например:

а) уйгур. *Tuxulu*, кит. *Tuhulu* < **Tuxura* согд. **Tuxure* < **Tuxurak* < **Tuxur* "тохарски (тохари)" + согд. суфикс -'k.

б) кит. *Tugulike*, согд. **Tuxurik* < **Tuxur* "тохарски (тохари)" + согд. суфикс -ik.¹⁶

Този въпрос, обаче, изисква по-нататъшни изследвания. Според Оуен Латимор (*Lattimore*) с името Тухулу (*Tuhulu*) се нарича окръга Аратюрюк (*Aratürük*) от 1920 г.¹⁷ Днес, обаче, Тухулу (*Tuhulu* 吐葫芦 се отнася само до градчето Аратюрюк (*Aratürük*). Името Тухулу (*Tuhulu*) не е нововъзникнало, и със сигурност и двете имена Тугулике (*Tugulike*) и Тухулу (*Tuhulu*) са съществували съвместно в миналото. Не е много ясно защо днес само името *Tuhulu* като име на града се появява на мястото на бившия Тугулик (*Tugulike*) в „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*). Така че кит. Иу / Ю (*Yiwu*), уйгур. *Aratürük* ~ *Aritürük* са от тюркски произход, а Тухулу (*Tuhulu*) и бившето Тугулик/е (*Tugulike*) са от согдийски произход, като предават названието „тохари“ (алоними) на този окръг.

3.2. Тухулу (*Tuhulu*) е китайското име на село намиращо се на 50 км източно от Анси (*Anxi*) 安西 окръг в провинция Гансу (виж в картата № 3). Според Ван (*Wang*), тази област е била обитавана от най-източните части на тохарската общност, и това се доказва археологически, чрез откритите древни тохарски селища.¹⁸

⁶ Henning 1938:546; Pelliot 1936:264.

⁷ Pulleyblank възстановява произн. като "T'u-huo-lo (Tochara)", вж. Pulleyblank 1966:31.

⁸ вж Taisho, no. 248a15, 250a10, 13, 14, 15-16, 19, 20, 24 and Aydemir 2009:163, бел.под лин. 6.

⁹ вж Taisho, no. 228a03 and 872a06.

¹⁰ кит. *Tuhulu xiang* 'град Тухули (*Tuhulu*), Uig. *Tuxulu yezisi* Sabit/Nasir 1994:444b, 642c.

¹¹ В скоби са китайските еквиваленти в пинин.

¹² Книгата е илюстрирана с много карти е дава подробно описание на района Синцзян от периода Цин (1644-1911). Тя е съставена и написана в периода 1756 - 1782 г.

¹³ Zhong/Wang/Han 2002: 183, 188, бел. 34; за Тугулуке, виж истор. карта лист 65.

¹⁴ Zhong/Wang/Han 2002: 65.

¹⁵ Wang 1987:69; Zhong 2008:937.

¹⁶ За согдийският суфикс -ik, с който се образуват прилагателни, вижте Bailey 1937: 890, бележка 1; Sims-Williams 1989: 190; срв. с Айдемир, 2009: 163, бележка 6.

¹⁷ Lattimore 1995:372.

¹⁸ Wang 1987:68.

3.3. Тухулуцун (Tuhuluquan), или рекичката, поточето Тухулу (<Tuhulu + кит. цун (quan) 泉 "рекичка") е името на малка речна долина намираща се на около 120 км западно от Дунхуан в провинция Гансу (виж картата не. 4).¹⁹ Името на рекичката и долината вероятно първо е било известно на китайците, тъй като в уйгурските документи (ХНТ), е отбелязано като китайско. Употребена е думата „цун“ (quan) 泉 "рекичка", а не с уйгурския аналог *bulaq*, както се употребява в много други уйгурски хидроними, отбелязани в ХНТ (напр. *Togirikti bulaq*, т.е. „извора, потока на *Togirik* (= на тохарите или Тохарски извори) "(виж точка 7.3 по-долу), или *Tatar-bulaq* – Татарска рекичка и т.н.

3.4. Тухулу (Tuhulu), *Da tuhulu* 大吐葫芦 Голямо Тухулу (Tuhulu'), се появява в по време на династията Цин (1644-1911), като името на „курган“ (хълм) (виж картата № 5) на източния бряг на река Тугулик (Tugulike) сега Цуежгоуху (Queergouhe) 雀尔沟河 река Цуежгоу (Queergou) в Цутуби (Qutubi) или Хутуби (Hutubi). Село в близост до селището Тугулик/е (Tugulike), разположено в района на малкия град Дафен (Dafeng) 大丰. Този обект (курган/хълм) също има две тохарски имена.

(1) Едното от тях е *Tugulike* 图古里克 ~ 土古里克 (виж картата № 5а)²⁰. Китайското название Тугулик (Tugulike) всъщност предава формата Тугурик (Tugurik), която както вече посочено по-горе е согдийското название на тохарите (т.е., кит. *Tugulike* предава согд. **Tuḡirik*, вижте точка 3.1 по-горе). *Tugulike* като име на селото или река, се е отнасяло и за хълма.

Лин Зесу (Lin Zexu) 林则徐 (1785-1850), отбелязва в книгата си „Хеге Цзичен“ (Hege Jicheng) 荷戈纪程, че кургана Тугулик (Tugulike) също е добре известен като Тухулу (Tuhulu) 吐葫芦.²¹

(2) Другото име е *Tuguli* 土古里 (виж карта не. 5б, и точка 9 по-долу). То се появява в книгата „Или жицзи“ (Yili jiji)²² (Регистър на Или) от 18 в.. Така въпросния хълм има три имена от етнотопонимен произход..:

1. *Tuhulu*, 2. *Tugulike*, 3. *Tuguli*. Последните две от тях, т.е. *Tugulike* (< согд. *Tuḡurik*) и *Tuguli* (согд. **Tuḡuri* < согд. **Tuḡurik*, вж. точка 8.2.3 по-долу), имат согдийски произход.

4. Туохула (Tuohula), Тохула (Toxula)

4.1. Туохула (Tuohula) 托乎拉 (уйгур. *Toxula*, кит. *Tuhula* < **Tuḡura*) е китайското название на редица населени места. Присъствието на този топоним е във формите:

(1), името на редица села „цун“ (cun) 村 до Конашахар (Konašāhār), в окръг Уенсу (Wensu) (или Аксу (Akesu) (виж картата № 8), също в района на Куча (Kucha) (виж картата № 6)²³, и около Бюгюр (Bügür) (кит. Лунтай / Luntai) (виж картата № 9), Хеицзин (Heijing) (виж на карта № 10), Хотан (Hotan) (кит. Хетян / Hetian) (виж картата № 11)²⁴, и в района на Каракаш (Qaraqaş) (кит. Мую / Моу) (виж карта № 12.)²⁵,

(2) също като име на като община в Каракаш (Qaraqaş) (Мую / Моу) (виж карта № 13.)²⁶;

¹⁹ ХНТ 1966:112.

²⁰ Zhong 2008:934.

²¹ Zhong 2008:928.

²² Zhong 2008:928.

²³ Туохула (Tuohula) 托乎拉, също се предава и като Тухула (Tuhula) 吐乎拉, виж Sabit/Nasir 1994:444b.

²⁴ Sabit/Nasir 1994:444b, 454b, 455a. за уйгур. Тохула *Toxula* до Конашахар (Konašāhār), виж също ХНТ 1966:115.

²⁵ Sabit/Nasir 1994:455a. Последното може да се види с други йероглифи като Туохула (Tuohula) 托胡拉.

²⁶ Sabit/Nasir 1994:455a. Последното може да се види с други йероглифи като Туохула (Tuohula) 托胡拉.

(3) и като име на път в окръг Конашахар (Konašähär) (кит. Уенсу / Wensu) (виж карта 14)²⁷.

4.2. Тохулибазар (Tohulibazar) (< Тохула / Tohula базар) е малък град в окръг Каракаш (Qaraqaş) кит. Мую (Моуу) намиращ се на около 25 км североизточно от Хотан (виж картата № 13).²⁸ Окончанието „-i“, във формата Тохули (Tohuli), вероятно заменя звука „-a“, т.е. Tohuli < Tohula. Този вид фонетичен преход, е добре известен в съвр. уйгурски ез. Тъй като ХНТ не се дават китайските еквиваленти на топонимите, не е ясно как се предава името в китайски запис, т.е. Туохула (Tuohula) 托乎拉 или Туохула (Tuohula) 托胡拉? Второто понятие „базар“ съответства на кит. чен (zhen) 鎮 "град" (въпреки, че по-точния еквивалент е пазар).

5. Туокеж (Tuokaer), Токар (Tokar)

Туокеж (Tuokaer) 托喀尔 (уйгур. Токар / Tokar)²⁹ е село на около 9 км северно от Каракаш (Qaraqaş) или Мую (Моуу) в близост до Хотан (Hotan), или Хейтян (Hetian) (виж картата №14). Това е единственото селище с това име, което съм открил в регистрите и картите на Синцзян. Като етническо име Токар (Tokar) се среща в 45-ти ред от древнотюркския рунически надпис на Тунюкук (Tunyukuk) (8 в.) В подкрепа на мнението ми, че формата Токар (Tokar), т.е. Тохар записано с „к“, съществува от древни времена³⁰, говори и тибетската форма Тхокар (Thoкар), като название на "един народ в Кансу (Kansu)"³¹ т.е. Гансу (китайските юечжи), която се появява в тибетски източници.³²

6. Тугееж / Тугеер (Tugeer), Тугир (Tugir), Тугур (Tugur), Тюгюр (Tügür)

Всички тези форми (g = γ) са производни на формата * Туγг "тохарски (тохари)" (виж в точка 6.5 по-долу).

6.1. Тугееж-туобие (Tugeer tuobie) 托喀尔托别 < уйгур. *Tugir töbä* – Тугурски хълм³³, така се наричат два хълма, разположени на 80 км северно от Кьоктогай (Köktogay) в окръг Фуян (Fuyun) в Североизточен Синцзян (Xinjiang) (виж на картата № 15), и (2) в района на Конашахар (Konašähär) Уенсу (Wensu) – Аксу (Aksu) (виж на картата № 16). В китайски названията са заимствани от уйгурски - Tugir töbä.

6.2. Тугееж туобие шан (Tuogeer tuobie shan) 托喀尔托别山 < уйгур. *Tugur töbä tegi*, или планината Тугур тоба³⁴, е името на планина висока 2129 м, намираща се на около 380 км северозападно от езерото Баркул (Barköl) в Баркулския казахски автономен окръг (виж на картата № 17). Среща се и във вариант с „-о-“, като, *Togirtöbä* (виж на картата №18)³⁵ и също като *Tugir töbä* (*Togirtöbä* < *Tugir töbä*). Китайската форма *Tugeer tuobie* е заемка от уйгурски.

6.3. Тугееж таге шан (Tuoguer tage shan) 托古尔塔格山 < уйгур. *Tügür tag* - планината Тюгюр, е китайското название на планина в района на Турфан (Turfan) (кит.

²⁷ Sabit/Nasir 1994:454b.

²⁸ ХНТ 1966:155, 157, 161.

²⁹ кит. Туокаежцун (*Tuokaercun*) 托喀尔村, (кит. цун 村 – село) уйгур. *Tokar kanti* - 'тохарски селище / село', виж Sabit/Nasir 1994:455a.

³⁰ Въз основа на проучванията на Хенинг (Henning), Рибаци (Rybatzki) смята, че старата тюркска форма Токар се отнася до жителите на Бактрия (Rybatzki 1997: 116, 309). Според Хенинг (Henning), формата Тохар (Тохар) се използва като име на Бактрия (Henning 1938: 549 и 1949: 158).

³¹ Tarn 1951:515.

³² Bailey 1937:888.

³³ Sabit/Nasir 1994:452a.

³⁴ Sabit/Nasir 1994:443a.

³⁵ ХНТ 1966:98.

Тулуфан / Tulufan) (виж на картата № 19)³⁶. За развитието на формата *Tügür* с предните гласни, вижте по-долу точка 6.5. Китайското *Tuoguer tage* е от уйгурски произход.

6.4. Тугур-нур (Tugurnur) < Tugur "тохарски (тохари)" + монг. *nur* "езеро". Езерото Тугур (Tugur) е името на едно езеро в североизточния ъгъл на Синцзян в района на Кьоктогау (Köktogay) окръг Фуян (Fuyun) в северозападната част на Монголия (виж на карта № 23)³⁷. Името на езерото изглежда е било съхранено през монголски. Това означава, че североизточната географското разпределение на тохарите е надхвърляло сегашните политически граници на Синцзян. По този начин може да се изключи, че бихме могли да намерим допълнителни имена от този вид и в тази област. Затова изследването на тохарските имена трябва да се разпростира извън сегашните граници на Синцзян, особено в районите на Западна Монголия.

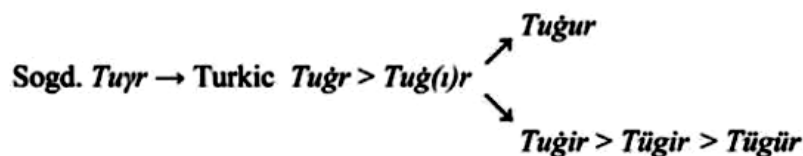
6.5. Тугемаитицун (Tugemaiticun) 吐格买提村 < уйгур. *Tügür miti kánti* – село Тюгюр мити, е село в близост до градчето Тугемаитисян (Tugemaitixian) 吐格买提乡 < уйгур. *Tügür miti yezisi*, намиращо са на около 30 км северно от Артукс (Artux) кит. Атуши (Atushi) в киргизката автономна префектура Къзълсу (Kizilsu) (виж на картата No.20, 21)³⁸. Това име може да се види под формата на Тюгюрмити (*Tügürmiti*)³⁹.

Уйгурското *Tügürmiti* ~ *Tügür miti* може да е резултат от неправилна китайска транскрипция *Tugumaiti* от уйгур. **Tügürmet* (<*Tügür* + *met*), където „мет“ е неточното предаване на личното име Мехмет (< араб. *Muhammad*), и *Tügür* "тохарски" нарицателно на личното име Мехмет (тохара Мехмет), т.е. .:

а) кит. *Tugumaiti* < уйгур. **Tügürmet* < *Tügür* + *met* < *Tügür* + *Memet* < *Tügür* 'тохара' + *Mehmet*.

б) кит. *Tugumaiti* ~ уйгур. **Tügürmet* ' уйгур. * *Tügürmeti* > *Tügürmiti* ~ *Tügür miti*.

Съкратена форма „мет“ е срещна често като компонент на уйгурски лични имена, напр. личните имена *Arzemet* ~ *Arzemet* (<Арзу + Мехмет) и като компоненти на уйгур. топоними.⁴⁰ Формата *miti* (в *Tügürmiti*) вероятно е резултат на китайското предаване на уйгурското име, тъй като китайското *maiti* 买提, предава точно уйгур. *met*. Тъй като уйгурите не знаят какъв е произхода на името **Tügürmet*, те вероятно го тълкува (под влияние на кит. *Tugumaiti*) като **Tügürmeti*, поради закономерния преход от *Tügürmiti* (т.е., **meti* > *miti*). Преходът е > i (**me-ti* > *mi-ti*) се вижда среща редовно извън първата сричка в съвр. уйгурски. Така селото с име на уйгурски *Tügür miti kánti* е трябвало да бъде наречено на името на лице с името Мехмет * *Tügür Met* (< **Tügür Mehmet* "тохара Мехмет"), чийто атрибут *Tügür* (< *Tugir*, вижте диаграмата по-долу), вероятно посочва неговия тохарски произход. Що се отнася до съвременните форми *Tugir*, *Tugur*, *Tügür*, всички тези форми произлизат от основната изходна форма **Tugr* / **Tuḡr*, според мнението на Хенинг:

7. Тугурик (Tugurik), Тьогьорюк (Tögörük), Тогирикти (Togirikti)

7.1. Tugurik (< Tugur "тохарски (тохари)" + согд. суфикс *-ik*) Това е согдийското наименование за тохарите. Суфиксът *-ik* е согдийски и служи за образуване на

³⁶ ХНТ 1966:454а. Аз не бях в състояние да се идентифицират по-подробно географско положение на този топоним.

³⁷ ХНТ 1966:90.

³⁸ ХНТ 1966:128.

³⁹ Sabit/Nasir 1994:128.

⁴⁰ Jarring 1997:37.

прилагателни и етноними. Така в края на думата може да се види в името *t'uxari-k'* - на тохарите, тохарски, в арменски (от края на 7-ми век.), където *-i*, (в *t'uxari-k*) идва от согд. суфикс *-ik*.⁴¹

Топонимът *Tugurik* (*g = γ*), се открива и в Манджурския речник на Хауер (Hauer), където се казва „*Tugurik is Ort in Sinkiang*”, т.е. Тугурик е топоним в Синцзян, виж № 25 от картата.⁴²Тъй като няма никаква допълнителна информация в речника на Хауер, не е ясно кога този топоним е бил известен на манджурския източник, и къде точно се е намирал. Също не е ясно дали *Tugurik* в „речника“ на Хауер и *Togorik* (< *Tugurik*) в първия том на Петезичния китайски речник *Xiyu tong wenzhi* 西域同文志 от 18 в., са един и същи топоним.⁴³ Може би става дума за един топоним в близост до Баркул (Barköl) в северната част на окръг Кумул (Qumul) (виж на картата No.29), който е посочен в същия Петезичен речник като *Tugulike* 图古里克 (<*Tugurik*). Но за момента той не можа да бъде локализиран с пълна точност. Може да се отнася за Тогир-тоба (*Tugir töbä* ~ *Togirtöbä*, виж на карта № 17) в района на Баркул (Barköl) или в близост до него. Този въпрос изисква по-нататъшни изследвания (вж. по-долу 8.2.2).

7.2. Tögörük (< *Tügürük* < *Tugurik*) е име на град Ценгел (Tsengel) в провинция Баян-йолги (Bayan-Ölgii) в Северозападна Монголия (виж на картата № 22)⁴⁴. Той е на около 20 км до границата на Синцзян, точно в североизточния ъгъл на областта, и е близо до Тугур-нур (*Tugur-nur*) (срв. с *Tugur-nur* в раздел 6.4). Тохарското присъствие тук в тази област, изисква по-нататъшни изследвания.

7.3. Togirikti < уйгур. *Togirikti bulaq*⁴⁵ – Извора Тогирикти, в уйгур. **Togurik bulaq* Тогурски (Тохарски) извор, в кит. *Tuogurikebulake* 托古日克布拉格⁴⁶ < **Togurik bulaq*). *Togirikti bulaq* ~ *Tuogurikebulake* е име на село (*cun* 村) в окръг Сиху (Xihu) в района на Тарбагатай (Tarbagatay) (Тачен / Tacheng), на северозапад от Урумчи⁴⁷ (вж. на картата № 24)⁴⁸ В китайски топонимът е заимстван през уйгурски. Уйгур. *Togirikti* е форма със словообраз наставка *-ti*, която вече не се използва в тюрк. езици⁴⁹, но се е съхранила в много тюркски топоними в Евразия и Синцзян (*Sarimsaq*, *Quduq* и т.н.), т.е.уйгур. *Togirikti* < *Tugirik* + *ti*.

8. Тугулике (Tugulike)

8.1. Tugulike произлиза от согд. форма **Tuγurik* (вж. точка 3.1). Чжон (Zhong) възстановява топонима като **Tuguliq*, от кит. *Tugulike* 图古里克, но не е сигурен в произхода на този топоним. Той смята, следователно (1) във връзка с твърдението на *Xiyu tong wenzhi* 西域同文志 че това име от монголски произход *Tugulike* "кръг, диск, кръгъл, кръг" от литер. монг. *tögürig* – кръг, кръгъл. Тъй като монг. дума означава "кръгли предмети", топонима *Tugulike* се предполага, от Чжон, че означава "кръгла област". Това, разбира се е народната етимология, записана в *Xiyu tong Wenzhi*. Но може да се мисли алтернативно (2), че може да става дума за исторически топоним, свързан с тохарите.⁵⁰

⁴¹ Bailey 1937:890, бел.1; Aydemir, 2009:163, бел. 6.

⁴² Hauer 1955:921.

⁴³ Zhong/Wang/Han 2002:235-4; вж. също манджур. *Togorik gool* в точка 8.2.4 по-долу.

⁴⁴ ХНТ 1966:90.

⁴⁵ Sabit/Nasir 1994:454а, 641с

⁴⁶ Sabit/Nasir 1994:454а, 641с.

⁴⁷ Sabit/Nasir 1994:454а.

⁴⁸ Menges 1995:115. но наст. *+tl* е съхранена в тунгуски .

⁴⁹ ХНТ 1966:90.

⁵⁰ Zhong 2008:928.

8.2. *Tugulike* 图古里克 се съобщава в „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*) 西域圖志, илюстрирана книга за Западните региони, т.е. Синцзян, този топоним е споменат пет пъти и е показан в картите към текста.

8.2.1. Първият от тях се отнася до град (сян / *xiang*) намиращ се в окръг Аратюрк (*Aratürük*) или кит. Иу / Ю (*Yiwu*) в североизточната част на Кумил (*Qumul*) или кит. име Хами (*Hami*) (виж карта № 2., виж също точка 3.1 по-горе).⁵¹ Днес този град е известен като *Tuhulu* 吐葫芦 в уйгур. *Tuḡulu*, за повече информация виж точка 3.1 по-горе). Старото име *Tugulike* в „*Xiyu tuzhi*“ и използваното днес *Tuhulu* са два различни варианта на един и същ тохарски топоним.

8.2.2. В петезичния речник „Сию тун уенчжи“ (*Xiyu tong wenzhi*) написан на езиците манчжурски, монголски, китайски, тибетски и уйгурски, по време на династията Цин през 17 - 18-ти век, се съобщава за топоним *Tugulike* 图古里克 в района на езерото Баркул (*Barḡöl*) (виж карта № 29, виж точка 7 по-горе).⁵² Днес, обаче, такъв топоним не се е съхранил около Баркул (*Barḡöl*). Най-малко, аз не можах да намеря такъв топоним в историческите и съвременните източници, с които разполагам.

Поради това е съмнително (1) дали *Tugulike* не се отнася за един друг топоним Тугур-тоба (уйгур. *Togir-töbä*, виж на картата № 17) намиращ се в близост до езерото Баркул, или пък става дума за (2) гореспоменатото градче *Tuhulu* 吐葫芦 (уйгур. *Tuḡulu*), т.е., в окръг Аратюрк (*Aratürük*) / Иу (*Yiwu*) на около 80 км югоизточно от езерото Баркул, известно в миналото и като *Tugulike* (виж карта № 2). Последното обаче е по-малко вероятно. Този въпрос изисква по-нататъшни изследвания (виж точка 7 по-горе).

8.2.3. *Tugulike* 图古里克 е топоним в окръг Цутуби (*Qutubi*) или Хутуби (*Hutubi*), съобщен в 10 глава на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*), (вж. на картата № 7)⁵³. Според *Zhong*, това наименование се отнася до село (сун) 村⁵⁴. Днес това село вече е част от малкия град Дафен (*Dafeng*) 大丰 и се е състояло от две части, т.е., *Da tugulike* 大图古里克 - Голям Тугулик и *Xiao tugulike* 小图古里克 – Малък Тугулик.⁵⁵

Също така това село има две имена, т.е. Тугулик (*Tugulike*) 图古里克 и Тугули (*Tuguli*) 图古里 (в карта, № 7)⁵⁶, което показва, че *Tugulike* и *Tuguli* (са сегашните наименования на древно тохарско селище) и тези две форми са съществували едновременно. В книгата „Синцзян тучжи“ (*Xinjiang tuzhi*)⁵⁷, това селище е дадено в западната част на Цутуби (*Qutubi*) като *Da tuguli* 大土古里 – Голямо Тугули и *Da tugulike* 大土古里 – Голям Тугулик (виж точка 9.2 По-долу).⁵⁸

Името *Tugulike*, както вече бе споменато по-горе, е производно на согдийската форма **Tugurik* / **Tuḡurik* (виж точка 3.1 по-горе). За формата *Tuguli* и произхода ѝ, виж по-долу 9.2.

⁵¹ В 9 глава на Сию тучжи (*Xiyu tuzhi*) виж *Zhong/Wang/Han* 2002:183, 188, бел. 34; за *Tugulike* 图古里克 виж историческата карта от *Xiyu tuzhi*, лист. 65.

⁵² *Zhong/Wang/Han* 2002:235-4. Уйгурският еквивалент на кит. *Tugulike* е *Tügürük*, в монг. *Tügürük*, и в уйгур. *Tügrük*.

⁵³ *Zhong/Wang/Han* 2002:194, 197, бел. 20; за *Tugulike* виж в истор. карти на *Xiyu tuzhi*, лист 67.

⁵⁴ *Zhong* 2008:934.

⁵⁵ *Zhong* 2008:934.

⁵⁶ *Zhong/Wang/Han* 2002:197, бел. 20.

⁵⁷ Хроника на провинция Синцзян от периода Цин (1644-1911), публикуван през 1911.

⁵⁸ *Zhong* 2008: 934. Възможно е, този коментар в „Синцзян тучжи“ всъщност да се отнася за гр. Дафен. Там има едно село, на около 15 км западно от Цутуби с уйгурското название *Qong-tugul* (виж ХНТ 1966: 43а) < уйгур. *song* - голям + кит. *tuguli* < * *tugurī* < * *tugurik* "тохарски (тохари)". А това показва, че може би е идентично със селото известно от в регистрите като *Da tuguli* (*Da tugulike*) или Голямо Тугули – Голямо Тохарско.

8.2.4. В 10 глава на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*), Тугулик (*Tugulike*), се среща като име на река Тугулик-гуоле (*Tugulike guole*) 图古里克郭勒 намираща се на 20 км, западно от Дафен в окръг Цутуби / Хутуби (вж. на кратата № 26) Реката идва от северната страна на планината Тяншан тече в североизточна посока и се влива в езеро със същото име Тугулик (*Tugulike*), (вж. на картата № 27)⁵⁹. Днес тази река е известна като Цуежгухе (*Queergouhe*) 雀尔沟河.⁶⁰ Китайската форма *Tugulike guole*, е заемка от монголското **Tugurik gol* / **Tugurik gool*, и в монг. *gol* (< *gool*) или *γool* (*g = γ*) означава „река, речно легло“.⁶¹ В 5 глава на петезичния речник „Сию тун уенчжи“ (*Xiyu tong wenzhi*) 西域同文志 това название е записано на монг. като *Tügürük qool* (< *gool*). Уйгурската форма на същото название е *Tügürük gol*. Наблюдава се промяна в гласната на началната сричка *Tügürük* < *Tugurik*. Манджурската форма е с веларна гласна *Togorik gool* (< *Tugurik gool*).⁶²

8.2.5. В 10 глава на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*), езерото носи същото име *Tugulike* 图古里克 (виж на картата No.27, и точка 8.2.4 по-горе) и се намира на 50 ли (1 ли = 500 м) източно от Янбалегасун (*Yangbalegaxun*) 阳巴勒噶逊 и на 80 ли от Суилай (*Suilai*) 绥来, сега се нарича Манас и е център на едноименен окръг в северозападен Синцзян.⁶³ Предполагам, че въпросното езеро посочено в „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*) е идентично с езерото, което се намира на около 12 км източно от Манас и на около 25 км северозападно от малкия град Дафен (между селата Зуошацун (*Zuoshacun*) 左哨村 и Чаичанцун (*Chaichangcun*) 柴场村)⁶⁴. Реката със старото име Тугулик-гол (*Tugulike guole*)⁶⁵ се влива в езерото и продължава след това, напускайки езерото, в североизточна посока (виж точка 8.2.4 по-горе). Така името на реката, се е прехвърлило и върху езерото.

8.2.6. В 13 глава на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*), името *Tugulike* 图古里克 се появява като топоним⁶⁶ намиращ се на югозапад от ез. Балхаш в Казахстан, при устието на река Или се в Балхаш (виж на картата No. 28)⁶⁷ Според географското описание в „Сию тучжи“ Тугулик се намира на северния бряг на река Или, където се вливат малките ѝ притоци Талегеж (*Talegeer*) и Гужбаналиманту (*Guerbanalimantu*).⁶⁸ Липсва повече информация по въпроса, така че точното географско местоположение на този топоним изисква по-нататъшни изследвания.

9. Тугули (*Tuguli*)

9.1. *Tuguli* 土古里 (виж на карта № 5б, No.27) се появява в книгата „Или жици“ (*Yili riji*) 伊犁日記 „Регистър на Или“ (от 18 в.), като име на „курган“ (могила) намираща се на източния бряг на р. Тугулик (*Tugulike*), т.е. съвр. р. Цуежгоухе (*Queergouhe*) или р. Цуежгоу (*Queergou*), намирала се в границите на едноименното село Тугулик, до гр. Дафен в окръг Цутуби (*Qutubi*) / Хутуби (*Hutubi*)⁶⁹. Този обект (курган) е имал още две имена (1) Тугулик (*Tugulike*) и (2) Тухулу (*Tuhulu*), вж. т. 3.4 по-

⁵⁹ Zhong/Wang/Han 2002:194, 197, бел 20.

⁶⁰ Zhong 2008:928.

⁶¹ в литературен монг. *gool* (Lessing 1960:362), или. *gool* (Kara 1998:108).

⁶² *Xiyu tong wenzhi*, p. 235/89-90.

⁶³ Zhong/Wang/Han 2002:194, 197, бел. 20

⁶⁴ за географската локализация на тези селища, виж http://www.cfguide.com/town/baojiadian_676712424.htm [Accessed 20.08.2013].

⁶⁵ сега *Queergouhe*.

⁶⁶ Zhong/Wang/Han 2002:221, 227, бел. 16.

⁶⁷ Zhong/Wang/Han 2002:73.

⁶⁸ Zhong/Wang/Han 2002:221, 227, бел. 16; за *Tugulike*, виж в историческите карти на *Xiyu tuzhi*, лист 73; Zhong 2008:928.

⁶⁹ Zhong 2008:928.

горе. Най-вероятно Тугулик като име на реката е била прехвърлено върху „кургана“, а не обратното.

9.2. Tuguli 图古里 е име на топоним в същия окръг Цутуби / Хутуби (вж. на картата № 7), споменат в глава 10 на „Сию тучжи“ (*Xiyu tuzhi*).⁷⁰ Това наименование всъщност се отнася до село (*cun*)⁷¹. В книгата „Синцзян тучжи“ (*Xinjiang tuzhi*) това е името на село в западната част на окръга Цутуби, записано като Да Тугули (Da tuguli) 大土古里 или Голямо Тугули" и като Да Тугулик (Da tugulike) 大土古里克 "Голямо Тугулик" (виж бележка 57 по-горе).⁷² Така че селото е било известно с две имена, т.е. Тугули (Tuguli) и Тугулик (Tugulike) (виж Da tugulike 大土古里克 ~ Xiao tugulike 小图古里克 (Малко Тугулик), в точка 8.2.3 по-горе).

Китайската форма *Tuguli* (1) всъщност предава изходното **Tuɣuri*, което е вариант на согд. название **Tuɣurik* (вж. т. 3.1 по-горе и согд. суфикси „-i / -ik“ в т.7 по-горе). Все пак, че е по-малко вероятно, не може да бъде изключено с абсолютна сигурност, че формата **Tuɣuri* не води назад към **Tuɣurik*, а към друга согдийска форма **Twɣu* (др. тюркски *Twɣu* "тохарски /тохари")⁷³, и заради особеностите на китайската транскрипция, согд. **Twɣu* се предава като Тугули:

- а) кит. *Tuguli* < согд. **Tuɣuri* < **Tuɣurik*, или,
- б) кит. *Tuguli* < ? согд. **Twɣu* < согд. *Twɣr'k*.⁷⁴

10. Въпросът за тохарските етноними *Twɣr'k*, *Twɣu* и [T]wɣ'ɣу като топоними.

Както беше посочено в началото на това изследване, основната цел е да проуча дали древнотюркските форми *twɣu* и [t]wɣ'ɣу са заети от согд. *twɣr'k*, като топоними в Синцзян. Тези древнотюркски форми, могат да помогнат за правилната реконструкция на изходните фонетични форми. Но се появи друг проблем. Оказва се че изходните фонетични форми на согд. *twɣr'k*, тюркското *twɣu* съвпада фонетично с уйгурските думи *tograq* (g = ɣ)? "топола (дърво)" и *togrı* "прав, изправен", така че не е ясно дали става дума за етнонимите *Twɣr'k* или *Twɣu* като топоними в Синцзян, или за топоними от уйгурски произход с посочените значения.

10.1. *Twɣr'k*. Не е ясно дали уйгур. *Tograq* (от: *Tograq mähällä* ~ *Tograq mähällisi*)⁷⁵, което се тълкува като "село на тополите") всъщност не отразява древния тохарски етноним (т.е. *Tuɣrak* / *Toɣrak*) жители на селото Туграк (*Tuɣrak* / *Toɣrak*). Обяснението „село Топола“ или „село на тополите“ е резултат от по-късната народна етимология, в резултат на близката по звучене уйгурска дума (*tograq*). И най-вероятно *Tograq mähällä* означава „Тохарска махала“, аналогично на други уйгурски топоними, като *Türk mähällä*⁷⁶ "Тюркска махала" и на *Huyzu mähällisi*⁷⁷- махала на народа Хуей / Хуй (*Hui*) (общо название на китайските мюсюлмани).

Как може да обясним топонима *Tograqmazar* (< *Tograq mazar*) в уйгурски? Напр. аналогичният топоним *Tungganmazar* (< *Tunggan-mazar*) означава *Tunggan* (гробница на китайски мюсюлмани) и „мазар“ - гробище, което показва, че тълкуване на "*Tuɣrak* / *Toɣrak*, като "гробницата с тополи" е неадекватно? Така че Туграк-мазар означава „тохарско гробище“.

⁷⁰ Zhong/Wang/Han 2002:197, бел. 20.

⁷¹ Zhong 2008:934.

⁷² Zhong 2008:934.

⁷³ за др.тюрк. *Twɣu*, вж. Aydemir 2009:165-167.

⁷⁴ за тюрк. вариант на согд. *Twɣr'k*, вж. Aydemir 2009:159-168.

⁷⁵ ХНТ 1966:125, 148, Sabit/Nasir 1994:452. уйгур. *mähällä* (< араб. *mahalla*) озн. топоним със значение квартал, малко селище, виж Jarring 1997:289.

⁷⁶ Sabit/Nasir 1994:452.

⁷⁷ ХНТ 1966:61.

Ситуацията е същата, в случая със *Tograqbulaq* (<*Tograq bulaq*), "извор на тополата" според уйгурската народна етимология.⁷⁸ Въз основа на уйгур. *Tatarbulaq*⁷⁹ (<Татар *bulaq*) "Татарски извор", е пределно ясно и значението на *Tuḡrak / Toḡrak* – булак - извор", т.е. Тохарски извор. Аналогичен е примера с кит. *Tuhuluquan* "изворът на *Tuhulu*" в Гансу (виж точка 3.3 по-горе) или на уйгур. *Togurikti bulaq* "извора на *Togurikti*" (т.е., "Извора на *Togirik* = тохарите", виж точка 7.3 по-горе), което също подкрепя тази интерпретация.

В един от случаите, отнасящ се за селището *Tograqir mähällisi* (<*Tograq ir mähällisi* < **Toḡrak / Tuḡrak är mähällisi*), кит. *Tuogelakeercun* 托格拉克尔村⁸⁰ в префектура Аксу, може да се тълкува като *Tograq* < согд. *Twḡr'k* "тохарски") като нарицателно име производно на етноним, т.е., "селото на *Toḡrak / Tuḡrak* (*Toḡrak / Tuḡrak*), като *Toḡrak / Tuḡrak* е име на човек, в уйгур. *ir* <*är*" човек⁸¹ и може да се преведе като „селото на Тохара“.

10.2. *Twḡry*. С този топоним ситуацията е същата, тъй като в древнотюркски *twḡry* (*Twḡry* "тохарски"), съвпада с фонетичната формана уйгур. *togri* "прав", което води до двусмисленост в тълкуването: (1) топонимът предава тохарския етноним (т.е. *Twḡry*) и по-късно етнонима *Twḡry* се интерпретира като уйгурската дума *togri* "прав" според народната етимология, или (2) топонима си е от по-късен уйгурски произход?

Това на първо място се отнася до топонима *Togri* (*g = ḡ*) в списъка на Ле Кок (*Le Coq*).⁸² Неговото точно географско положение в Синцзян не е посочено от Ле Кок в списъка. Според него това означава "gegenüber" (т.е. "срещу"). В уйгурски обаче думата не означава "срещу", а "прав". Затова не е ясно защо Ле Кок тълкува топонима по този начин (вероятно в търсенето на по-смислено тълкуване?). Това наименование се среща и сред топонимите записани от Свен Хедин в района на ез. Лопнор, в Таримския басейн, което той тълкува по същия начин – „прав“ (т.е., *Toḡri / Toghri* - прав), самостоятелно или като част от различни топоними и хидроними (т.е. *Toḡri Kol / Toghri Kol* „Правото езеро" и т.н.).⁸³ Въпреки това, тълкуването "прав" на тези топоними изобщо не е убедително и крайно съмнително и неясно. Необходими са исторически, краеведски, и археологически проучвания, за да се определи дали името *Toḡri / Toghri* е идентично с етнонима *Twḡry* (т.е. *Toḡri / Toghri* "Tuḡri" - тохари, *Toḡri Kol / Toghri Kol* "Тохарско езеро"). Грешката е резултат от фонетичната прилика между етнонима *Toḡri / Toghri* – тохари и уйгур. *togri* – прав, която обаче е изцяло случайна. (вж. също тохарския хидроним *Tugulike* – езерото Тугулик, виж точка 8.2.5, и *Tugurnur* "езерото *Tugur*", или Тохарско езеро, виж също точка 6.4).

10.3. [T]wḡ'ry, *Tugarak*. Има и друг топоним в списъка на Ле Кок - *Tugarak* (*g = ḡ*)⁸⁴ което той отново погрешно тълкува с уйгурското *tograk* - "топола (дърво)". Но кореспонденцията между топонима *Tugarak* и уйгур. *tograk* е твърде съмнителен от фонетична гл. точка. И двата топонима (*Tugarak*, *Toḡraq*) са с неясна локализация, неотразена в списъка на Ле Кок. В *Artux* (Атуши / *Atushi*) в киргизкия антономен район Къзълсу (*Kizilsu* обаче има едно село с името *Toḡraq*, намиращо се на около 20 км югоизточно от градчето Тюгюрмити (*Tügürmiti*) (за *Tügürmiti* виж 6.5 по-горе)⁸⁵. Село със същото име *Toḡraq* има и в окръг Поскам, на префектура Кашгар.⁸⁶

Смятам че двата топонима, нямат нищо общо с думата „топола“, както е смятал Ле Кок, а отразяват тохарския етноним *Twḡr'k*, известен ни от Карабалгасунския древнотюркски надпис. Етнонимът *Tugrak* (*Twḡraq*) се е съхранил и сред едно от

⁷⁸ See Jarring 1997:468.

⁷⁹ ХНТ 1966:42.

⁸⁰ Sabit/Nasir 1994:452b

⁸¹ Hartmann 1905: 53b.

⁸² Le Coq 1922:118.

⁸³ See Jarring 1997:470.

⁸⁴ Le Coq 1922:120.

⁸⁵ ХНТ 1966:128, Sabit/Nasir 1994:452a.

⁸⁶ ХНТ 1966:146.

тюркските племена в Караханидската държава.⁸⁷ Всъщност племето Туграк са били потомци на езиково асимилирани в тюркска среда тохари. Разбира се, за повече яснота са необходими повече исторически, краеведски и археологически проучвания.

Що се отнася до името на топонима Tugarak, аз не намерих такова наименование място в наличните ми източници. Затова съм го изключил от картата. Ако това не са съмнителни и непотвърдени данни, то тогава получаваме яснота в реконструкцията на лабиалната гласна в първата сричка (w = o /u) от согдийския екзоним на тохарите, т.е., който се предава в др.тюрк. като Twąry < от согд. *Twąry, и [T]wq'ry < от согд. *Twą'ry, идентично със согд. форма Twą'k в триезичния Карабалгасунски надпис. Согд. форма обяснява и други тохарски етноними (напр. Tugurik, Tuhulu и т.н.) в топонимията на Синцзян.⁸⁸

Древнотюрк. [T]wq'ry⁸⁹ (10 в.) произлиза от согд. *Twąarik или *Twąarak. Последното (т.е. * Twąarak) е напълно идентично с топонима Tugarak (g = ɣ) в списъка на Ле Кок. Но не трябва да се правят никакви прибързани заключения относно Tugarak, докато не сме сигурни, че наистина има такъв топоним в Синцзян, тъй като той е с неизвестна локализация. Разбира се, всички тези въпроси изискват по-нататъшни изследвания.

Аз не мисля, че съм обяснил напълно всички топонимни данни и въпроси, посочени по-горе. Все още има въпроси, които се нуждаят от по-подробно и допълнително проучване. Също така има и други тохарски етнотопоними и етнохидроними, които не съм разгледал в това изследване. Но се надявам и съм убеден, че ще бъдат открити с нови научни изследвания в бъдеще, по-голям брой тохарски имена е топоними, което ще обогати и изясни обсъдените по-горе въпроси, и ще осветли още повече, древното географско присъствие на тохарите в Синцзян и прилежащите територии около областта.

Използвана литература:

Abdurashid 2006 Abdurashid, Ablikim, Das Tocharer-Problem in der chinesischen Forschung. *Ural-Altaische Jahrbücher* 20 (2006), 125-145.

Aydemir 2009 Aydemir, Hakan, Bemerkungen zu den tocharisch-türkischen und tocharisch uigurischen Beziehungen (türkisch *twąry*, sogdisch *tw-r'k*, persisch *t(u)gr(a)q*). In: *Journal of Oriental and African Studies* 18. 2009, 159-180.

Bailey 1937 Bailey, Harold W., Ttaugara. *Bulletin of the School of Oriental Studies*, 8 (1937), 883-917.

Hartmann 1905 Martin, Hartmann, Ein türkischer Text aus Kašgar. *Keleti Szemle* 6. 1905, 26-65.

Hauer 1955 Hauer, Erich, *Handwörterbuch der Mandschusprache*. Vol. III. Deutsche Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens. Tokyo-Hamburg-Wiesbaden. 1955, 713 – 1032.

Henning 1938 Henning, Walter B., Argi and the 'Tokharians'. *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 9 (1938), 545-571.

Jarring 1997 Jarring, Gunnar, *Central Asian Turkic place-names. Lop Nor and Tarim Area. An Attempt at Classification and Explanation Based on Sven Hedin's Diaries and Published Works*. Stockholm. 1997.

Kara 1998 Kara, György, *Mongol-Magyar kéziszótár*. Budapest. 1998.

Lattimore 1995 Lattimore, Owen, *The Desert Road to Turkestan*. New York-Tokyo-London. 1995.

Le Coq, 1922 Le Coq, Albert von, Osttürkische Namenliste mit Erklärungsversuch. In: *Southern Tibet: discoveries in former times compared with my own researches in 1906-1908*.

Ed. Sven Hedin. Vol. 9, Part II. Stockholm. 1922, 87-123.

Lessing 1960 Lessing, Ferdinand D., *Mongolian-English Dictionary*. Berkeley. 1960.

Menges 1995 Menges, Karl H., *The Turkic Languages and Peoples. An Introduction to Turkic Studies*. 2nd revised edition. Wiesbaden 1995.

Pelliot 1936 Pelliot, Paul, A Propos Du „Tokharien“. *T'oung Pao* 32. 1936, 259-284.

Pulleyblank 1966 Pulleyblank, G. Edwin, Chinese and Indo-Europeans. *Journal of the Royal Asiatic Society* 1-2. 1966, 9-39.

Rybatzki 1997, Rybatzki, Wolker, *Die Toñuquq-Inschrift*. *Studia uralo-altaica* 40. Szeged. 1997.

Sabit/Nasir 1994 Sabit, Abdurišit, Nasir, Turdi, Henzuce-Uygurce Šinjiang Yer Namliri Lugiti Šinjiang Helk Nešriyati (2nd edition 1994)

⁸⁷ за тохарския произход на това караханидско племе, виж Aydemir 2009:159-168

⁸⁸ за този етноним, виж Aydemir 2009.

⁸⁹ [T]wq'ry [Tuɣari / Tuɣari / Toɣari / Toɣari] или [Tuɣare / Tuɣare / Toɣare / Toɣare] отговарят на кит. транскрипция *Tuho Luo* ~ *Tuho Luo*, вж. №. 228a03 and 872a06 in Taisho.

Sims-Williams 1989 Sims-Williams, Nicholas, Sogdian. In: *Compendium Linguarum Iranicum*. Ed. R. Schmitt. Wiesbaden. 1989.

Taisho Hui Li –Yan Cong, *Datang daciensi sanzang fashi zhuan*. In: *Taisho shinshu daizokyo*. Vol. 50, Nr. 2053. Tokyo. 1924-1932.

Tarn 1951 Tarn, William W., *The Greeks in Bactria & India*. Cambridge. 1951.

Wang 1987 (see in Abdurashid 2006) Wang Zongwei. 'Dunhuang' shiming jianlun Zhongguo Tuhuluo ren. In: *Xinjiang shehui kexue* 1 (1987), 61-70.

XHT 1966 *Zhonghua Helk Jumhuriyiti Xinjiang Uygur Aptonom Rayoni Heritiliri Toplimi*. 1966.

Xiyu tong wenzhi *Qingding xiyu tong wenzhi. gong juan. yingyinben* (facsimile). (Ed.) Fu Heng et al. (1763). Taiwan shangwu yin shuguan. *Taibei* (Taipei). 1986.

Zhong 2008 Zhong Xingqi. *Xiyu diming kaolu*. Guojia tushuguan chuban she. Beijing. 2008.

Zhong/Wang/Han 2002 Zhong Xingqi/ Wang Hao/ Han Hui, *Xiyu tuzhi*. Xinjiang renmin chuban she. 2002.

